

Józef Okulewicz
ORCID: 0009-0001-1263-7864

Politechnika Warszawska, em.

Warsaw University of Technology, ret.

NIEDOKOŃCZONY „PRZEWROT KOPERNIKAŃSKI” IMMANUELA KANTA

Immanuel Kant's Unfinished “Copernican Revolution”

Słowa kluczowe: warunkowanie, filozofia
absolutna, prawo tworzenia

Key words: conditioning, absolute philosophy,
law of creation

Streszczenie

Immanuel Kant radykalnie zmienił punkt odniesienia w postrzeganiu procesu poznawania przez człowieka. Dlatego swoją filozofię określił jako „przewrót kopernikański”. Rozum odtworza w sobie te warunki, które przyczyniły się do zaistnienia poznawanej rzeczywistości. Ponieważ jednak warunków jest nieskończenie dużo, to wszystkie ogarnia tylko Absolut. Dlatego praktyczne wykorzystanie tego odkrycia stało się problematyczne.

Dopiero Józef Hoene-Wroński zajął się tą filozofią i dopełnił rozpoczętą przez Kanta reformę. Najpierw nieskończoność warunków zastąpił przeliczalnością. Dzięki temu mógł skupić się na pojedynczym składniku, jakim jest warunek. Ten zaś nie występuje samodzielnie, bo jako warunkowy jest warunkowany przez poprzedzający go warunek. Dzięki temu ukazał się czwarty aspekt warunkowania, tzn. warunkujący, o którym Kant nie wspomniał, bo przesłonił go Absolut.

Modyfikując prosty trzelementowy model Kanta, Hoene-Wroński wyprowadził system warunków, który nazwał „prawem tworzenia”

Abstract

Immanuel Kant radically shifted the frame of reference for the human understanding of the cognitive process. This is why he described his philosophy as the “Copernican Revolution”. Reason recreates within itself the conditions that contributed to the existence of the reality being explored. However, because there are infinitely many conditions, only the Absolute encompasses them all. Therefore, the practical application of this discovery became problematic. It was Józef Hoene-Wroński who took up this philosophy and completed the reform begun by Kant. First, he replaced the infinity of conditions with countability. This allowed him to focus on a single component, the condition. This, however, does not stand alone, because as a conditional, it is conditioned by the preceding condition. This revealed the fourth aspect of conditioning, namely the conditioning aspect, which Kant did not mention because it was obscured by the Absolute.

By modifying Kant's simple three-element model, Hoene-Wroński derived a system of conditions which he called the “law of creation”

(*Loi de Creation*). Odkrył przy tym, że w rzeczywistości względnej – z jaką człowiek ma do czynienia – jego rozum nie radzi sobie z przejściami pomiędzy funkcjami wiedzy i bytu. Aby temu zapobiegać, rozum ludzki ma do dyspozycji dwa dodatkowe elementy pochodne, tzw. przejściowe.

Prawo to mogłoby stać się podstawą wspólnej metodologii wszystkich dziedzin nauki, lecz zostało zapoznane. Nawet ogromny wysiłek Wrońskiego nie wystarczył, aby samotnie dokończyć przewrót rozpoczęty przez Kanta. Dlatego wciąż czekamy na dokończenie drugiego przewrotu kopernikańskiego, aby ludzkość wniosła się na wyższy poziom rozwoju.

(*Loi de Creation*). He also discovered that in the relative reality with which humans deal, their reason cannot cope with the transitions between the functions of knowledge and being. To prevent this, human reason has at its disposal two additional derived elements, the so-called transitional ones.

This law could become the basis of a common methodology for all fields of science, but it has been ignored. Even Wroński's enormous effort alone was not enough to complete the revolution begun by Kant. Therefore, we are still waiting for the completion of the second Copernican revolution, which will elevate humanity to a higher level of development.

Wstęp

Przed ponad 240 laty Immanuel Kant radykalnie zmienił punkt odniesienia w postrzeganiu procesu poznawania przez człowieka. Przed Kantem filozofowie uważali na ogół, że człowiek poznaje rzeczywistość w ten sposób, że obiektywna rzeczywistość odbija się w jego umyśle. Kant dokonał w tym poglądzie rewolucyjnej zmiany. Polega ona na tym, że umysł weryfikuje istnienie tej rzeczywistości transcendentalnym układem warunków¹. Tym samym rozpoczął przewrót² w filozofii, wprowadzając koncepcję warunkowania w rozumie tego, co jest poznawane na podstawie sygnałów zmysłowych. Rozum odtwarza w sobie te warunki, które przyczyniły się do zaistnienia poznawanej rzeczywistości. Ponieważ jednak warunków jest nieskończenie dużo, to wszystkie może ogarnąć – zdaniem Kanta – tylko Absolut. Dlatego można uznać, że choć Kant doceniał znaczenie zaczętego przez siebie przewrotu, to nie tylko go nie dokończył, ale nawet nie kontynuował. Jeśli bowiem wprowadził kategorię warunkowania, to do pytania o przedmiot poznania powinien dodać pytanie o sposób poznawania. Jednak nie mógł tego zrobić ze względu na przyjętą nieskończoność zbioru warunków.

¹ „Aprioryczne poznanie przestrzeni i czasu jest możliwe jedynie dlatego, iż są to formy narzucane doświadczeniu przez nas samych” (hasło: Immanuel Kant w: *Oksfordzki słownik...* 2004: 184).

² Nazwą pochodzącą od nazwiska polskiego astronoma Mikołaja Kopernika określa się radykalną zmianę sposobu postrzegania rzeczywistości. Kant określił w taki sposób znaczenie swojego dzieła w przedmowie do drugiego wydania swej pracy *Krytyka czystego rozumu* (Kant 2001: 38).

Dlatego tak jak przełomowe dzieło Kopernika zostało dokończone przez Johannesa Keplera na podstawie danych zebranych przez Tycho Brahe, tak dzieło Kanta zostało podjęte i dopełnione³ przez Józefa Hoene-Wrońskiego⁴.

Prawo tworzenia

Akceptując koncepcję warunkowania przedstawioną przez Kanta⁵, Hoene-Wroński dostrzegał – zauważone także przez innych filozofów – niespójność i sprzeczność w kantowskim systemie filozoficznym⁶.

Nie zgodził się **po pierwsze**, że ciąg warunków jest nieskończony, gdyż jest on przeliczalny, mając swój początek w Absolucie, a koniec w danym obiekcie rzeczywistości. **Po drugie**, wobec konkluzji, że rzeczywistość jest niepoznawalna, zaproponował, aby zajmować się jej warunkowaniem, które jednoznacznie wyznacza istnienie tej rzeczywistości. **Po trzecie**, uznał warunkowość jako nowy Absolut. Dzięki temu mógł wyodrębnić pojedynczy **warunek**, który jest **warunkowy**, **warunkowany**, a także **warunkujący** (Kant 2001)⁷. **Po czwarte**, naprawił niespójność wewnętrzną filozofii Kanta przez dodanie samodzielnego bytu i innych koniecznych warunków istnienia każdej rzeczywistości.

I wreszcie **po piąte**, przedstawił hipotezę, że każde ogniwo warunkowania jest realizowane przez to samo prawo. Następnie określił to prawo – nazywając je prawem tworzenia⁸ – wg którego powstaje każde ogniwo łańcucha warunków. Wyprowadził je z analizy zasad działania

³ Zdaniem Hoene-Wrońskiego odkrycie Kanta polegało na tym, że „uważa on związki albo poznania rozumowe nie mające w sobie samych żadnej rzeczywistości zewnętrznej jako funkcyje własne naszej wiedzy tj., nie będące niczem poza samą wiedzą” (Hoene-Wroński 1921: 10).

⁴ Urodził się w roku 1776 w Wolsztynie, kiedy Kant został mianowany dziekanem wydziału matematyki.

⁵ „Rozum domaga się tego w myśl zasady: jeżeli jest dane to, co uwarunkowane, to dana jest także cała suma warunków, a więc i to, co bezwzględnie nieuwarunkowane, a dzięki czemu jedynie to, co uwarunkowane, było możliwe” (Kant 2001: 371).

⁶ Niespójność dotyczyła trzech zasad podstawowych tej filozofii, tj. mechanicznej, krytycznej i niewarunkowej, a sprzeczność zachodziła pomiędzy pierwszą i ostatnią z tych zasad.

⁷ W tej fundamentalnej pracy o warunkowaniu ani razu nie użył słowa „warunkujący”.

⁸ Fr. *Loi de creation*.

Absolutu. Tym samym została wyodrębniona czynność warunkowania, jaką wykonuje zarówno Absolut, jak i ludzki rozum.

Hoene-Wroński napisał „Absolut = warunkowość” (Hoene-Wroński 1800: 1) i przystąpił do jej analizy.

Najpierw zajął się różnością i przeciwieństwem wzajemnym wiedzy i bytu. Choć te **dwa** pierwotne elementy są różne, to mają wspólne pochodzenie i muszą się neutralizować w **trzecim** pierwotnym elemencie, który nazwał neutralnym. Wspólnie warunkują one cechy danego indywidualnego obiektu rzeczywistości.

A ponieważ każdy obiekt nie tylko istnieje, ale też działa, to odkryty element neutralny warunkuje nie tylko cechy, ale także działanie tego obiektu. Dlatego w kombinacji z wiedzą daje jako cechę byt, ale jako działanie daje funkcję wiedzy⁹. Podobnie w kombinacji z bytem daje on jako cechę wiedzę, a jako działanie – funkcję bytu¹⁰.

Te dwie funkcje, jako elementy pochodne, nazwał uniwersalnymi, gdyż działanie obiektu jest podstawą jego uniwersalności, czyli dostępności dla innych.

Pozostało tylko wyjaśnić hipotezę Friedricha Schellinga (1775–1854) o tym, że wiedza i byt – choć są przeciwne sobie – w Absolutcie są utożsamione¹¹.

Hoene-Wroński zaproponował związki systematyczne, w jakie wchodzi różniące się między sobą elementy wiedza i byt. Tożsamość systematyczna dwóch przeciwnych sobie warunków oznacza, że nie można rozróżnić stopnia warunkowania przez nie danej rzeczywistości. Dostrzegł też pozostałe relacje systematyczne pomiędzy tymi elementami: dwie to wpływy częściowe, tzn. wiedzy do bytu i bytu do wiedzy, a trzecia to wpływ wzajemny, czyli ich równość.

Te **9** warunków¹² wystarczają Absolutowi do warunkowania dowolnej rzeczywistości. Przy czym łączy on wiedzę z bytem za pomocą przejść¹³ pomiędzy elementami uniwersalnymi, tzn. funkcjami wiedzy i bytu.

⁹ Którą posługiwał się Kant.

¹⁰ Zamiast której Kant stosował „protezę” w postaci „mechanicznej” formy wiedzy.

¹¹ Nie mogło to bowiem dotyczyć ich jakkolwiek rozumianej wartości, czyli ani cech, ani działania.

¹² Tzn. 3 elementy pierwotne, 2 elementy uniwersalne i 4 elementy systematyczne.

¹³ „rzeczywistość wiedzy, która w ten sposób konstituuje prawdę, musi być zdolna do jakiejś funkcji będącej równoważnikiem dobra, oraz że, odwrotnie, rzeczywistość bytu, która w ten sposób konstituuje dobro, musi być zdolna do jakiejś funkcji będącej równoważnikiem prawdy” (Walicki 1977: 158).

Wystarczyłoby to także ludzkiemu rozumowi, gdyby nie to, że w rzeczywistości względnej – z jaką człowiek ma do czynienia – w wyniku takiego przejścia powstaje funkcja – czy to bytu¹⁴ czy wiedzy¹⁵ – o własnościach (treści) elementu docelowego, ale o cechach (formie) elementu źródłowego. Takie funkcje są dla rozumu nieodróżnialne od funkcji, których forma jest zgodna z ich treścią. Dlatego te swoiste rojenia rozumu są przez umysł traktowane jako poprawne reakcje rozumu na bodźce zewnętrzne. Skutkiem tego człowiek może myśleć, że są one istniejące i działające.

Aby do tego nie dopuścić, rozum ludzki ma do dyspozycji dodatkowe **dwa** elementy pochodne, tzw. przejściowe¹⁶. Każdy z tych elementów tworzy funkcję odpowiednio bytu¹⁷ albo wiedzy¹⁸, która nie tylko ma formę elementu przeciwnego (jak w wyniku przejścia), ale jest jemu równoważna, odpowiednio bytowi albo wiedzy.

Omówione wyżej **11** elementów warunkują **treść teorii** danej rzeczywistości, czyli to, **co** warunkuje. Do tego każdy element ma formę, czyli to, **jak** wygląda treść. Razem jest to **11** elementów warunkujących **formę teorii**.

¹⁴ „jeśli chodzi o rzeczywistość wiedzy, czyli o prawdę, jest rzeczą dla rozumu oczywistą, że ta rzeczywistość szczególna mogłaby uformować jakąś funkcję równoważną w stosunku do rzeczywistości bytu, czyli do dobra, w tej tylko mierze, w jakiej by ustalała *możliwość, faktyczność* albo *konieczność*, to znaczy, mówiąc ogólnie, *modus* rzeczywistości; w ten bowiem sposób owa funkcja rzeczywistości wiedzy pozostawałaby w swoich własnych predykatkach, w predykatkach, prawdy, a mimo to regulowałaby już rzeczywistość bytu, czyli dobra, czyniąc tę ostatnią rzeczywistość możliwą, faktyczną lub konieczną” (Walicki 1977: 159).

¹⁵ „jeśli chodzi o rzeczywistość bytu, czyli o dobro, jest rzeczą i rozumu równie oczywistą, że ta druga rzeczywistość szczególna mogłaby uformować jakąś funkcję równoważną w stosunku do rzeczywistości wiedzy, czyli do prawdy, w tej tylko mierze, w jakiej by ustalała *dostępność czegoś, brak* albo *ograniczenie*, to znaczy, mówiąc ogólnie, *istotę* rzeczywistości; tu wiem znowu, owa funkcja rzeczywistości bytu pozostawałaby w swoich własnych predykatkach, w predykatkach dobra, a mimo to nadawałaby prawidła rzeczywistości wiedzy, czyli prawdzie, czyniąc tę ostatnią rzeczywistość obecną, nieobecną lub ambiwalentną...” (Walicki 1977: 159).

¹⁶ Nie dlatego, że gdzieś przechodzą czy powodują przejścia, lecz dlatego, że są skutkiem przejścia rozumu do działania w rzeczywistości względnej.

¹⁷ „jeden, który sprawia przejście od bytu do wiedzy, ma właściwość stanowienia takiej funkcji bytu, że ta równowarta jest z wiedzą” (Hoene-Wroński 1933: 13)

¹⁸ „drugi, który sprawia przejście od wiedzy do bytu, ma właściwość stanowienia takiej funkcji wiedzy, że ta równowarta jest z bytem” (Hoene-Wroński 1933: 13).

Oprócz **teorii** jest jeszcze **technika**, określająca sposób warunkowania rzeczywistości. Jej **treść** obejmuje **4** instrumenty¹⁹ do działania funkcji bezpośrednich i przejściowych oraz **2** instrumenty do kontroli. **Forma techniki** obejmuje **2** metody, które przypominają znane we współczesnej nauce weryfikację i walidację.

Modyfikując prosty trzelementowy model Kanta²⁰, Hoene-Wroński wyprowadził system 30 warunków, który warunkuje istnienie dowolnej rzeczywistości, poczynawszy od cząstki elementarnej, a skończywszy na całym kosmosie. Istotnym dla warunkowania danej rzeczywistości jest nie tyle Absolut, lecz ostatni element łańcucha warunków, na początku którego jest Absolut, warunkujący ponadto sam siebie.

Stosując prawo tworzenia, Wroński przystąpił do reformowania nauk. Prawo to mogłoby stać się podstawą wspólnej metodologii wszystkich dziedzin nauki. Mimo ogromnego wysiłku Hoene-Wrońskiego prawo to zostało zapoznane, przez co przewrót zapoczątkowany przez Kanta nadal pozostaje niedokończony. Nikt inny bowiem nie podążył tak wytyczoną drogą. Było to – i nadal jest – zadaniem ponad siły jednego człowieka.

Zdaniem Wrońskiego „mistyczne przeczucie tego wszechpotężnego Prawa Stworzenia, rozważanego samo w sobie, rozwijało się silnie w ludzkim umyśle we wszystkich okresach jego spekulatywnego postępu” (Hoene-Wroński 1881: 80). Dlatego odkrycie tego prawa zakończyło pewien okres rozwoju filozofii. Nowy okres zaczął się po dopełnieniu filozofii krytycznej prawem tworzenia i powstaniu filozofii absolutnej (Hoene-Wroński 1878).

Tak wysokie mniemanie o swojej filozofii nie było jednak przejawem megalomanii²¹. Wynikało raczej z przekonania, że bez znajomości prawa tworzenia, a co za tym idzie bez świadomości przejść zachodzących w rozumie, ludzie popełniali błędy. Posługiwali się bowiem albo połączeniem prawdy i – będącego skutkiem przejścia – pozornego dobra, albo dobra i pozornej prawdy. Filozofia absolutna umożliwia nadanie

¹⁹ Użyte przez Hoene-Wrońskiego francuskie słowo „instrument” jest na ogół tłumaczone jako „narzędzie”. Jednak lepszym tłumaczeniem jest „instrument”, gdyż działanie warunków dokonuje się raczej przez instrument niż za pomocą narzędzia.

²⁰ Tzn. wiedza + funkcja wiedzy + forma wiedzy.

²¹ „Jesteśmy zatem upoważnieni [...] do uważania za nieważne i nieistotne wszystkiego, co do dnia dzisiejszego zostało dokonane w filozofii” (Hoene-Wroński 1881: 28).

tym dwóm kategoriom waloru niezależności od ludzkich względnych przekonań.

Konsekwencje braku znajomości prawa tworzenia

Minione lata po odkryciach Kanta i Hoene-Wrońskiego można uznać za stracone dla rozwoju myśli ludzkiej. Są one naznaczone błędami wynikającymi z nieznamości negatywnych skutków przejść pomiędzy prawdą a dobrem, które stanowią odpowiednio element Uniwersalna Wiedza i element Uniwersalny Byt w schemacie prawa tworzenia dla rzeczywistości (Hoene-Wroński 1876: 43). Choć te skutki są znane powszechnie, to bez znajomości prawa tworzenia nie mogą być one właściwie rozumiane. Błędy takie są nagminne i trudne do naprawienia.

W sposób naturalny ludzie posługują się elementami uniwersalnymi i dopiero obserwując niekorzystne skutki przejść pomiędzy nimi, próbują naprawiać powstające błędy. Znamość prawa tworzenia umożliwia wskazanie przykładów tego zjawiska.

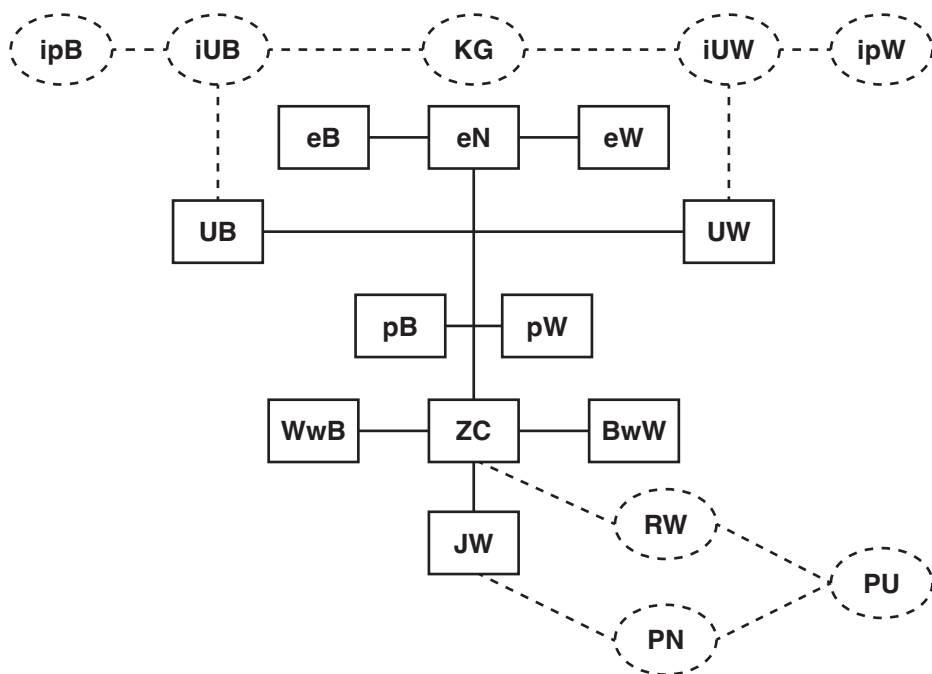
Powszechnym przejawem jest pomieszanie znaczeń przy posługiwaniu się takimi pojęciami jak prawda i dobro. Dobro jest z natury ograniczone i nie może być upowszechnione bez dodatkowych i zwykle nadmiernych kosztów społecznych.

Idealem byłoby upowszechnianie prawdy i indywidualizacja dobra. Nie mniej ciągle są podejmowane próby działania odwrotnego, tzn. upowszechniania jakiegoś dobra i indywidualizacji prawdy.

Przykładowo, gdy następuje przejście od elementu Wiedza do elementu Byt, powstaje funkcja bytu, która zamiast cech i własności bytu ma tylko jego własności, a cechy wiedzy. Dlatego takie przejście uzasadnia próby upowszechniania jakiegoś dobra na podobieństwo upowszechniania wiedzy.

Aby temu zapobiec, rozum powinien posługiwać się elementem przejściowy Byt, który wytwarza funkcję bytu równoważną wiedzy, ale bez przejścia od wiedzy do bytu.

Przejawem tego może być zdarzenie, gdy pojazd w pełni autonomiczny, czyli naśladowy w swoim działaniu ludzkie rozumowanie, śmiertelnie potrafił kobietę przechodzącą przez jezdnię poza pasami (Brzeziński 2018: 6). Przyczyną tego było błędne oprogramowanie tego pojazdu. Po rozpoznaniu kobiety pojazd „uznał”, że ze względu na dys-

eB – element Bytu	BwW – Byt w Wiedzy (W większe od B)
eW – element Wiedza	ZC – Zbieg Celowy (końcowy) (W=B)
eN – element Neutralny
(różnica symetryczna eW i eB)	JW – Jednakość Wieńcząca (W≡B)
UB – Uniwersalny Byt (funkcja Bytu)	ipB – instrument przejściowy Byt
UW – Uniwersalna Wiedza
(funkcja Wiedzy)	iUB – instrument Uniwersalny Byt
pW – Przejściowa Wiedza
(funkcja Wiedzy równa Bytowi)	ipW – instrument przejściowa Wiedza
pB – Przejściowy Byt
(funkcja Bytu równa Wiedzy)	iUW – instrument Uniwersalna Wiedza
WwB – Wiedza w Bycie (W mniejsze od B)	KG – Kanon Genetyczny
	RW – Racje Wystarczające
	PN – Prawo Najwyższe
	PU – Problem Uniwersalny

Rys. 1. Schemat prawa tworzenia wg Hoene-Wrońskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Hoene-Wroński 1876: XII.

proporcje masy nie jest ona dla niego zagrożeniem. Tym samym kolizja z nią jest dla niego dobrem.

W świetle prawa tworzenia można to wyjaśnić w ten sposób, że w oprogramowaniu nie zapobieżono przejściu od wiedzy do bytu, w wyniku czego powstało dobro o cechach wiedzy, czyli możliwe do rozpropagowania. Na skutek tego dobro dla pojazdu zostało uznane także za

dobro dla kobiety, co doprowadziło do kolizji. Zamiast dobra wynikającego z przejścia i mającego tylko cechy wiedzy powinno być zastosowane dobro będące przejściowym bytem, czyli równoważne wiedzy.

W schemacie rzeczywistości tym elementem są prawa moralne (zakazy/nakazy). W tym przypadku byłby to wyraźny zakaz uderzania w ludzi, niezależnie od okoliczności.

Prawa moralne są jako podstawa określonego porządku społecznego niewzruszone i niepodważalne jak byt. Są przy tym równoważne wiedzy co do formy i treści, aby można było je propagować. Nie mniej istnieje pokusa, by jako wiedzę modyfikować je, łagodzić i poprawiać, a nawet lekceważyć. Oczywiście po takich modyfikacjach prawa moralne przestają przynosić owoce i oparty na nich porządek upada.

Innym przykładem skutków nieznajomości prawa tworzenia jest błąd, jaki popełniono na początku historii współczesnych komputerów. Jako problem stwierdzono, że procesor dysponował własną pamięcią o krótkim czasie dostępu, a pamięć danych miała większą pojemność, lecz o dłuższym czasie dostępu. Problem ten bez znajomości prawa tworzenia rozwiązano w ten sposób, że – może z powodów oszczędnościowych – w komputerach zastosowano tzw. architekturę von Neumana (Targowski 1980), czyli wspólną pamięć dla instrukcji i danych.

Umożliwiono w ten sposób przejścia pomiędzy programem jako funkcji procesora a funkcją pamięci, czyli zapisem i odczytem pamięciowym. Skutkiem tego – wydawałoby się wówczas genialnego rozwiązania – są obecnie rozmaite kłopoty związane z użytkowaniem komputerów. Jednak taktuje się je jako tzw. zło konieczne, nie widząc możliwości jego uniknięcia.

Inny błąd został popełniony na długo przed urodzeniem się Wrońskiego, przez co nie można go przypisać nieznajomości prawa tworzenia. Jednak nauka nigdy nie zweryfikowała tego wynalazku, który jest nawet traktowany jako swego rodzaju „wzorzec oczywistości”.

Chodzi o wynalazek koła dokonany u zarania rozwoju ludzkości. W tym przypadku raczej nie doszło do żadnego niewłaściwego przejścia pomiędzy elementami uniwersalnymi. Koło zostało błędnie wynalezione jako kształt, a nie jako pośrednik w poruszaniu się masy względem podłoża. W efekcie tego tylko koło traktuje się jako ten oczywisty pośrednik.

Z analizy transportu lądowego dokonanej przez Wrońskiego na początku XIX wieku wynika, że w schemacie lokomocji element Neu-

tralny to minimalna siła, element Wiedza to trakcja, a element Byt to masa bez napędu. W tym systemacie kombinacja element Neutralny z elementem Byt stanowi warunek przemieszczania masy po trakcji (a nie po podłożu). Tym samym pośrednikiem pomiędzy masą a podłożem nie jest samo koło, lecz koło razem z drogą (Hoene-Wroński 1876: 371).

W tym ujęciu w transporcie wykorzystuje się obecnie szczególny przypadek takiego koła, którego droga ma nieskończenie duży promień, przez co można uznać, że pokrywa się z podłożem. Wprowadza się przy tym różne sposoby utwardzania podłoża i resorowania koła.

Jednak Wroński zwrócił uwagę na inny przypadek drogi koła, tzn. taki, że jej promień jest mniejszy od nieskończoności, ale większy od promienia koła. Wtedy pozostaje tylko rozwiązać techniczne zagadnienie połączenia takiej drogi z kołem.

Zaletą takiego koła wobec zwykłego koła centrycznego jest uwzględnienie elementu „przejsiowy-byt”, jakim w systemie lokomocji jest nacisk, który wspomaga toczenie się koła (Okulewicz 2023: 93–102).

Podsumowanie

Hoene-Wrońskiemu zawdzięczamy dopełnienie filozofii Kanta przez odkrycie prawa tworzenia. Dzięki temu mógł on określić rolę i znaczenie elementów uniwersalnych i wzajemnych przejść pomiędzy nimi. Rozwiązaniem tych problemów jest istnienie i działanie tzw. elementów przejściowych prawa tworzenia.

Jednak niezrozumiane prawo tworzenia pozostaje w annałach historii, zamiast być używane do poznawania i tworzenia warunków dowolnych rzeczywistości. Na początek (choć z opóźnieniem) warto byłoby rozpatrzyć 182 schematy rozmaitych rzeczywistości analizowanych przez Hoene-Wrońskiego i spróbować wykorzystać je w odpowiednich dziedzinach nauki (Hoene-Wroński 1876: 24–374). Można również przypuszczać, że może ono stanowić uniwersalną metodę naukową, poszukiwaną bezskutecznie przez naukowców (Braun 1939: 14).

Dlatego wciąż czekamy na dokończenie drugiego przewrotu kopernikańskiego, aby jego skutki weszły pod strzechy, a ludzkość mogła się wznieść na wyższy poziom rozwoju.

Bibliografia

- Braun J. (1939), *Wrońskizm a nauki formalne*. Skład Główny Gebethner i Wolff, Warszawa.
- Brzeziński W. (2018), *Tragiczny test*, „Tygodnik Powszechny”, 20.03.2018, URL=<https://www.tygodnikpowszechny.pl/tragiczny-test-152442> [dostęp z dnia 6.10.2025].
- Hoene-Wroński J. (1800), *Philosophie achrematique*, Biblioteka Kórnicka PAN, Kórnik, BK 2302.
- Hoene-Wroński J. (1876), *Messianisme philosophie absolue. Apodictique messianique fondant peremptoirement la verite sur la terre, ou developpement genetique de toutes realites par la loi de creation*, Duval, Paris.
- Hoene-Wroński J. (1878), *Prospectus de la philosophie absolue et son developpement. Recherche de la verite, fixation absolue des periodes philosophiques paralleles aux periodes historiques de l'humanite, comme partie integrante de l'apodictique messianique*, Duval, Paris.
- Hoene-Wroński J. (1881), *Nomothetique messianique ou lois supremes du monde*, Duval, Paris.
- Hoene-Wroński J. (1933), *Prawo tworzenia*, tłum. C. Jastrzębiec-Kozłowski, Biblioteka „ZET”, Warszawa.
- Kant I. (2001), *Krytyka czystego rozumu*, tłum. R. Ingarden, Wydawnictwo Antyk, Kęty.
- Okulewicz J. (2023), *Wynalezienie koła przez Józefa Hoene-Wrońskiego*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 40: 93–102.
- Oksfordzki słownik filozoficzny* (2004), Książka i Wiedza, Warszawa.
- Targowski A. (1980), *Informatyka – modele systemów i rozwoju*, PWE, Warszawa.
- Walicki A. (red.) (1977), *Filozofia i myśl społeczna w latach 1831–1864*, PWN, Warszawa.

